

DOI 10.36074/logos-08.07.2022.116

ПИТАННЯ ОСВІТИ У ВІДНОСИНАХ ДЕРЖАВИ І ЦЕРКОВ В ЕПОХУ М. ГОРТІ

ORCID ID: 0000-0002-3482-9656

Ронай Леррі Мерабійович

аспірант кафедри Античності, Середньовіччя та історії України домодерної доби,
факультет історії та міжнародних відносин
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

УКРАЇНА

В епоху М. Горті відносини держави і церков були чи не найглибшими у сфері освіти і виховання. У період угорського революційного процесу було поставлено за мету відокремити церкви від навчальних закладів, і як нам відомо, у 1848 році, Йозеф Етвош, Міністр релігії та народної освіти, подав пропозицію до Національних зборів, яка, хоч і визнавала право конфесій на утримання шкіл, містила бажання створити нові спільні муніципальні школи. У результаті дебатів, депутати винесли рішення, що навіть перевищило пропозиції уряду, відповідно якого, дозволялася лише діяльність державних спільних шкіл. Хоча, згодом це рішення було скасовано, а Верхня палата зняла законопроект з порядку денного, із дебатів було зрозуміло, що більшість у Палаті представників виступала за розділення церков і школи.

Після досягнення Австро-угорського компромісу (договір, укладений 15 березня 1867 р.) Й. Етвош подав законопроект про початкову школу, він, знаючи політичну ситуацію, відмовився від ідеї націоналізації шкіл, залишив конфесійні школи, а зі створенням державних шкіл мав на меті утворення зразкових навчальних закладів й цим самим намагався ліквідувати відсталість конфесійних шкіл. Навіть така його спроба зустріла спротив з боку церкви. Примас Шімор, так само, як і Калман Тісо, виступав проти впровадження нагляду за церковними школами, й йому вдалося захистити конфесійні інтереси у законі про початкову школу.

Закон 1868 року, хоча і був результатом компромісних рішень, все ж відкривав шлях до подальшого зміцнення державних (муніципальних) шкіл. Однак, на практиці це відбулося не так. Муніципалітети, щоби позбутися обов'язків щодо утримання шкіл, покладених на них відповідно закону, взяли на себе функцію допомагати в утримуванні конфесійних шкіл, таким чином уникаючи значного навантаження.

Слід зазначити, що Угорські уряди епохи М. Горті отримували значну допомогу від церков у питаннях виховання молоді у контрреволюційному дусі, й тому держава намагалася надавати церкві значну фінансову допомогу. У той час, коли муніципалітети долучалися до матеріальних витрат конфесійних шкіл, уряд з центрального державного бюджету фінансував значну частину витрат на персонал. [1]

До кінця епохи регенства М. Горті більшість витрат на утримання конфесійних шкіл покладалася на державу. Міністр культури, граф Куно Клебелльсберг в обґрунтуванні щодо плану бюджетних витрат на 1929-30 рр. наголошував на тому, що в епоху Компромісу мова йшла у загальному про підтримку державних і муніципальних (горожанських) шкіл, а після Першої світової війни, категорія шкіл вже не бралася до уваги. Міністерство культури

брало на себе більшу частину витрат на будівництво конфесійних шкіл і вчительських помешкань, а також більшу частину витрат на зарплати й, нарешті, «вносило надзвичайно великі суми» на пенсійне забезпечення. Таку вагому фінансову підтримку Міністерство пояснювало тим, що виховання релігійних та моральних сил нації знаходиться, у першу чергу, в руках історичних церков. [2]

У нових законах що стосувалися освіти, всюди підкреслювали важливість служінню контрреволюційним ідеям: завдання горожанських шкіл — виховувати «учня у релігійному, моральному та національному дусі», у ст. I закону 1927:12. йшлося, про те, що завданням загальноосвітньої школи є виховання учня на релігійних засадах, як морального громадянина, така теза практично повторює сутність ст. I закону 1934:10, що ще раз підкреслює тотожності інтересів держави і церкви. Допомога церковним школам впродовж років зростала. Вже у 1920-х роках сума, що витрачалася на підтримку конфесійних народних шкіл, перевищувала бюджет усіх інших галузей народної освіти. У 1927-28 році бюджет державних шкіл становив 13 889 620 пенге, тоді як підтримка конфесійних народних шкіл складала 15 872 889 пенге.

У 1924-25 навчальному році кількість початкових шкіл в Угорщині становила 6 241. З них державних та муніципальних було 1 724 школи, а конфесійних — 4 517. У рамках цього, католицькій церкві належало 2 814 шкіл, що становить 44-45% усіх початкових шкіл країни, які відвідували майже півмільйона дітей у віці від 6 до 13 років. В останній мирний рік, із 6 899 початкових шкіл у країні, конфесійними закладами були 4 643 школи, тобто 67,3% від усіх шкіл. Значний вплив церков спостерігався не лише відносно початкових шкіл, а й відносно шкіл інших категорій. У 1937-38 роках із 397 горожанських шкіл у конфесійних руках було 101 (26%) школа, з 55 педучилищ - 44 (75%), з 173 середніх шкіл (гімназій) - 89 (52%), з 49 вищих торгівельних шкіл - 7 (14%), а з 4 вищих сільськогосподарських шкіл 1 школа (25%). Цьому сприяли 22 католицькі, 3 реформатські та 1 іудейська богословські семінарії, 1 католицький (Егер), 1 реформатський (Кечкемет) і 1 лютеранський (Мішкольц) юридичні академії та, нарешті, 1 католицька горожанська учительська семінарія. [3]

Щоб оцінити рівень підтримки щодо останнього мирного року, варто порівняти фінансову звітність за 1937-38 та 1938-39 фінансові роки. У державному бюджеті для пенсійного забезпечення недержавних педагогічних кадрів було передбачено: у 1937-38 навчальному році 11 994 000 пенге, у 1938-39 навчальному році 13 057 740 пенге.

На заробітну плату педагогічних працівників недержавних середніх шкіл за ці ж роки держава витратила у 1937-38 навчальному році 2 938 154 пенге, а у 1938-39 навчальному році 2 938 154 пенге, тоді як інші витрати складали у 1937-38 навчальному році 88 457 пенге, в 1938-1939 р. 90 494 пенге.

На заробітну плату педагогічних працівників недержавних горожанських шкіл у ці ж роки держава витратила: 685 865 пенге і відповідно 621 675 пенге, інші витрати складали 13 500 пенге і відповідно 24 500 пенге.

Витрати на заробітну плату для підготовки вчителів і вихователів 377 576 пенге і відповідно 395 528 пенге і, нарешті, на заробітну плату педагогічних працівників недержавних початкових шкіл держава витратила 16 352 487 пенге і відповідно 19 762 509 пенге. До цього слід додати витрати інших типів шкіл (сільськогосподарських та професійних шкіл, тощо), щоб зрозуміти загальний розмір державної допомоги.

Крім перерахованої вище державної допомоги, як уже зазначалося, була ще й значна муніципальна допомога. На жаль, у нас немає достовірних даних про цю допомогу. Натомість Будапештським столичним статистичним управлінням регулярно накопичувалися дані про міські господарства, які публікувалися в 1930-х роках епохи Горті, тому бюджетні дані за 1937 і 1938 рр. для міст (Будапешт, місто з правом законодавчої влади та комітатські центри) можна узагальнити так:

Таблиця 1

Бюджет	1937 року	1938 року
Підтримка конфесійних дитячих садків	14 028 п.	15 763 п.
Підтримка конфесійних початкових шкіл	655 226 п.	713 015 п.
Підтримка конфесійних горожанських шкіл	113 323 п.	120 356 п.
Підтримка конфесійних середніх шкіл для хлопців	179 367 п.	191 916 п.
Підтримка конфесійних середніх шкіл для дівчат	40 978 п.	34 040 п.
Підтримка інших конфесійних навчальних закладів	73 472 п.	46 973 п.
Загальна сума	1 076 394 п.	1 140 063 п.

Взято з [3]

Крім постійних щорічних внесків значним був внесок на витрати у нових конфесійних школах та гуртожитках. Ми вже бачили у роботі Бели Балажа, цитованій кілька разів, що за перші десять років епохи М. Горті жіночі чернечі ордени побудували та реорганізували за значної державної підтримки сім нових середніх шкіл із початкових навчальних шкіл. У цей самий час за підтримки держави були відкриті Бенедиктинська гімназія в Будапешті, гімназія Премонтрейська в Ёдололо, Францисканська гімназія в Естергомі, а також кілька середніх шкіл для монахинь Нотр-Дам, Сестер Милосердя та Святої Урсули і т. д. . Така підтримка не припинилася і в наступні десять років. [4]

Список використаних джерел:

- [1] Balogh M., Gergely J. (1998) Egyházak az újkori Magyarországon 1790-1992. Budapest: História MTA Történettudományi intézete.
- [2] Bucsay M. (1985) A protestantizmus története Magyarországon 1521-1945. Budapest: Gondolat Kiadó.
- [3] Csizmadia A. (1966) A magyar állam és az egyházak jogi kapcsolatainak kialakulása és gyakorlata a Horthy – korszakban. Budapest: Akadémiai Kiadó
- [4] Ormos M. (1998) Magyarország a két világháború korában 1914-1945. Debrecen: Csokonai Kiadó.